

**TURAN, Fatma Ahsen–UYSAL, Başak–KELEŞABDİOĞLU,
Zemzem–GÖKÇE, Emrah, *Sazın ve Sözün Sultanları: Yaşayan
Halk Şairleri-1*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008, 644 s.**

İsa SARI*

Giriş

Asırlar boyunca Türk milletinin sesi olagelmiş halkın şairleri, yani âşıklar ve onların meydana getirmiş olduğu âşıklık geleneği, Türk halk edebiyatı içerisinde muazzam bir yere ve öneme sahiptir. Bu gelenek, zamanla Türk yaşayışının, inançlarının, ananelerinin bir aynası olma görevini üstlenmiş ve Türk kültür dairesi içerisinde cereyan eden olayları, halkın manevî değerlerini, Türk toplum hayatının önemli evrelerini vs. sözlü bir biçimde evrensel boyuta aktarmıştır.

Anadolu'nun kapılarıyla birlikte yeni bir yaşamın da kapısını aralayan Türk toplumu, Anadolu'yu yurt edinmesiyle birlikte yeni bir kültürel kimliğe bürünmüş ve bu yeni kimliğin getirmiş olduğu duygu dünyasına gönlünü açmıştır. Daha öncesinde halkın gözü, kulağı ve en önemlisi de sözcüsü durumunda olan ozan ve baksıların yerini, âşıklık geleneğinin doğuşu ve gelişip yaygınlaşmasıyla birlikte âşıklar; ozan ve baksıların kopuzunun yerini de âşıkların sazı almaya başlamıştır. Bu gelenek, İslâmiyet ve Anadolu kültür potasında şekillenerek, yeni coğrafyada yeni bir bakışla, yeni yaşama biçiminin beğenisine cevap verecek bir biçim ve öz kazanmıştır (Artun 1996: 14). Türk sosyo-kültürel yapısı içinde oluşan serbest ve zorunlu kültür değişimleri toplumsal dokuyu şekillendirmiş, yapısal ve işlevsel yönden âşıklık geleneğine önemli kaynak olmuştur (Çobanoğlu 1999: 54). Artık, Türk milletinin millî ve manevî değerlerinden beslenen bu geleneğin taşıyıcıları olan âşıklar, kendilerinden sonra gelecek olan nesillere büyük bir sözlü-kültürel miras bırakmaya başlayacaktır.

Âşıklar, kendi kişisel duygu ve düşüncelerini dile getirdikleri gibi halkın hislerine de tercüman olurlar ve onun yaşayışına yer yer duygu yüklü yer yer ironiyle bezenmiş bir ayna tutarlar. Gerek kendilerinin gerekse ustalarının şiirlerini saz eşliğinde çalıp söylerler ve gerektiğinde de atalarının destanlarını icra edip hikâyeler anlatırlar. Onların manzum söyleyişin etkileyiciliği ile biçimlendirdikleri anlatıları, toplumun manevî hayatının

* Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bilgi@isa-sari.com

şekillenmesini ve zaman zaman da toplum içerisinde baş gösteren aksaklıkların, çarpıklıkların, haksızlıkların vb. durumların dile getirilmesini sağlar. Fakat ne yazık ki, böylesine önemli görevler üstlenen âşıklarımızın vermiş olduğu ürünler, ancak XVI. yüzyıldan itibaren takip edilmeye başlanmıştır. Yazı kültürünün gelişmediği, okuma-yazma oranının çok düşük olduğu eski dönemlerde yaşamış olan âşıklar hakkında bildiklerimiz, sadece birkaç kısıtlı kaynaktan öğrendiklerimizden ibarettir. XVI. yüzyıla gelinceye kadar yaşayan saz şairlerimizden pek azının adını bilebiliyoruz (Sakaoğlu 1992: 283). Hatta Osmanlı tarihçileri, âşıkları gerçek âşık kabul etmedikleri için eserlerinde onlara yer vermezler. XVI. yüzyıl tarihçilerinden Gelibolulu Mustafa Âli, ilk Osmanlı padişahları zamanında yetişen “varsâğı” söyleyicilerinden söz ederse de onları şair olarak nitelemez. Divan edebiyatının ana kaynaklarından biri olan tezkirelerde divan şairleri konu edildiği halde nadiren âşıklardan söz edilir (Tolasa 1983: 3). Bu durumun aksine, günümüze yaklaştıkça âşıklar hakkında (eskiye nazaran daha derli toplu) bilgilere ulaşabildiğimiz kaynakların sayısı artmaya başlamış ve zamanla âşıklara hak ettikleri değer verilmeye çalışılmıştır.

Yazımıza konu olan ve Yard. Doç. Dr. Fatma Ahsen Turan'ın editörlüğünde Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencileri tarafından hazırlanan “Yaşayan Halk Şairleri” adlı çalışma, günümüzde yaşayan birçok âşık ile ilgili değerli bilgiler barındıran ve onların şiirlerinden örnekler sunan bir başucu eseri olması dolayısıyla oldukça önemlidir. Ayrıca eser, lisans seviyesindeki öğrencilerin kendilerini ispatlayabilmelerine imkân vermesi açısından da dikkate değer niteliktedir. Zira bu çalışma sayesinde öğrenciler hem derleme faaliyeti gerçekleştirmişler hem de yazma becerilerini geliştirip kendilerini sınama imkânı bulabilmişlerdir.

M. Fuat Köprülü'ye ithâf edilen “Yaşayan Halk Şairleri” adlı eser, 640 sayfadan oluşmakta ve altmış altı halk şairinin hayat hikâyeleriyle şiirlerinden örnekler barındırmaktadır. Eserde yer alan bu altmış altı halk şairinin isim, soy isim ve mahlasları ise şöyledir:

1. Abdurrahim Karakoç
2. Ahmet Poyrazoğlu (Âşık Poyrazoğlu)
3. Ali Baştuğ (Âşık Ali Baştuğ)
4. Ali Güç (Âşık Ali Güç)
5. Ali Aydın Piroğlu (Âşık Piroğlu)
6. Ali Cavit Coşkun (Ozan Sinemî)
7. Ali Ballıktaş (Âşık Mazlumî)
8. Ali Fazıl Bozdağ (Âşık Zebunî)
9. Aydın Karasüleymanoğlu (Âşık Aydın Baba)

10. Battal Dalkılıç (Âşık Battal)
11. Behram Aktemur (Âşık Behramî)
12. Beyzâde Aslan
13. Bilâl Ersarı (Âşık Ladikarslı)
14. Cemâl Kılıç (Âşık Kul Cemâlî)
15. Celâl Metin (Âşık Su Baba)
16. Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî/Yoksul)
17. Durşen Mert (Âşık Nurşah)
18. Eshabil Karademir (Âşık Kara Ozan)
19. Fevzi Şahin
20. Hasan Basri Kılıç (Âşık Basirî)
21. Hıdır Çulha (Ozan Garip Hıdır)
22. Hilmi Özdemir (Âşık Yeşilyurtlu)
23. Hülya Yıldırım (Ozan Şahinî)
24. Hüseyin Çemrek (Âşık Çoban)
25. Hüseyin Gürsoy
26. Hüseyin Kıvanç
27. İbrahim Alkan (Kemterî)
28. İbrahim Emici (Âşık Emici)
29. İdris Eroğlu (Âşık Meydânî)
30. İhsan Öksüz (Âşık Öksüz Ozan)
31. İhsan Yavuzer
32. İshak Metin
33. İsmail Aladağlı (Âşık İsmail Aladağlı)
34. İsmail Çelik (Âşık Pervanî)
35. İsmail Elibol
36. İsmail Metin (Derdimend)
37. Kadir Tuncer
38. Kamber Nar (Âşık Kamberî)
39. Kemâlî Bülbül (Âşık Kemâlî Bülbül)
40. Mahmut Erdal
41. Marif Balcı (Âşık Pervazî)
42. Mehmet Ali Emektar
43. Mehmet Atar (Âşık Ataroğlu)
44. Mehmet Gül (Âşık Ormanî)
45. Mehmet Seyhânî (Âşık Mehmet Seyhânî)
46. Muhlis Denizer (Âşık Denizer)
47. Murat Tanrıverdi (Âşık Derdiyâr)
48. Musa Merdanoğlu
49. Mustafa Aydın (Âşık Mustafa Aydın)
50. Nihat Koçak

51. Nurettin Gür (Âşık Ozanođlu)
52. Nurettin Türkan (Âşık Kul Nuri)
53. Öztürk Erkılıç (Âşık Özveri)
54. Paşa Susanođlu
55. Ruhsatî Eroğlu (Âşık Ruhsatî)
56. Sabahaddin Şenel
57. Sakini Işık (Âşık Sakini)
58. Servet Yıldırım (Âşık Emanetî)
59. Süleyman Demir (Âşık Süleyman)
60. Şeref Taşlıova (Âşık Şeref Taşlıova)
61. Turan Gül
62. Ülfettin Yıldırım
63. Veysel Yıldız
64. Yakup Temel (Âşık Temelî)
65. Yaşar Polat (Âşık Bayramî)
66. Yüksel Kılıç (Âşık Binde Bir)

Kitabın girişinde “*Sazın ve sözün sultanlarına*” diye söze başlayan Turan, sazın ve sözün sultanları olan halk şairlerini “*Çok geniş bir coğrafyada, yüzyıllardır kesintisiz devlet olma özelliğini taşıyan milletimizin geçmişten günümüze ‘söz elçileri’*” olarak tanımlar ve onların şiirlerini “*Sarrağ olsak değerini biçemeyeceğimiz kadar değerli*” bulur (Turan vd. 2008: 4).

Eserde yer alan şairlerin büyük bir çoğunluğunu Alevî-Bektaşî şairler oluşturmaktadır. Bu da bize, yaşayan halk şiirinde Alevî ve Bektaşîlerin misyonunun ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Radyo, televizyon, sinema, internet vb. iletişim araçlarının inanılmaz bir hızla gelişip yaygınlaştığı günümüzde, âşıklara gereken önem verilmemektedir. Her ne kadar bazı âşıklar bu araçları kullanıp kendilerini tanıtmaya imkânına sahip olsalar da, bu imkânı olmayan âşıkları da unutmamak gereklidir. Böyle bir durumda, “Yaşayan Halk Şairleri”, çağdaş dünya düzeninin manevî değerleri hiçe sayması ve maddî unsurları ön plana çıkarması sonucu öze ait unsurların önemini yitirdiği şu günlerde, günümüz âşıklarını unutulmaktan kurtaracak ve onların hayatını, sanatını, eserlerini, duygu ve düşüncelerini gelecek nesillere taşıyacak önemli bir köprü konumundadır. Bu bağlamda eser, Türk kültür tarihi için önemli bir kaynak sayılabilir.

Yukarıda bahsini açtığımız bir konu olan internet aracılığıyla âşıkların kendilerini tanıtırak şiirlerini yayımlama durumuna örnek olarak, eserde yer

alan âşıklardan biri olan *Kemterî* mahlaslı İbrahim Alkan'ı gösterebiliriz. Alkan, şiirlerinin tamamını internet sayfası aracılığıyla okuyucularına sunar ve şunları söyler (Turan vd. 2008: 180):

“Sevgili türkü severler! Şiirlerimi bozmadan, tahrip etmeden kasetlere haber vererek okuyabilirsiniz. Ben tüccar değilim. Türkülerim de satılık değil. Bu eserleri sizden aldım, size veriyorum, bozmamak kaydıyla. Ben türkülerimi bir ana gibi doğurdum. Yavrularımın kolunu koparmayın. Bacağımı kırmayın. Gözünü kör etmeyin. 326 şiirimi sizlere emanet ediyorum.

Eserlerimi ileriye taşıyacak bir evlâdım yok. Ben milyonluk evlâtlarıma, sizlere güveniyorum.

Kalın sağlıcakla.

Kemterî Baba”

Emrah Gökçe tarafından hayatına ve eserlerine dair bilgiler aktarılan Abdurrahim Karakoç, 24-25 yaşlarında yazdığı, 2 kitap olabilecek kadar çok olan ilk şiirlerini *gençlik hevesatı* olarak nitelendirip yakmıştır. Köylü olduğu için kendisine çok görülen şairliği hakkında şunları söylemektedir (Turan vd. 2008: 6):

“Sorarlardı, yazıp da ne olacaksın? Şiir yazıyorsun, okuyorsun, ediyorsun. En iyisi olurum derdim. Yok olamazsın. Niye? Köydesin. Gazeteyi bile 3 gün sonra okuyorduk o zaman. Ne olursa olsun ben gideceğim dedim en sonuna kadar. Geldim de Allah'a şükür.”

Ayrıca halk şairleri, bu eser aracılığıyla özlemlerini, isteklerini ve devletten beklentilerini de dile getirmektedirler. Abdurrahim Karakoç *“Özgür olarak edebiyatla uğraşmak haricinde devletten hiçbir şey beklememektedir.”* (Turan vd. 2008: 11). Âşık Nurşah mahlaslı Durşen Mert ise beklentilerini, bu konudaki tecrübelerini ve düşüncelerini şu cümlelerle ifade eder (Turan vd. 2008: 113):

“Âşıklara sahip çıkın, sahipsiz kalmamalılar. Onların nesli tükenmektedir. Şimdiki gençlerimiz pek de öbür âşıklar gibi, o baştaki büyük, usta âşıklar gibi değil. Şimdiki biraz hevesli, gel sana üç beş kuruş para verelim dendiği zaman sazını götürür. Âşıklık geleneğinin yaşamadığı yerde de icrada bulunabilir. İhtiyacı var; çünkü sahipsiz olduğu zaman ama sahipli oldu mu, icrasını güzel yapar. O âşığa el verilir de tutulur, âşıklar biraz

gülerse maddî yönden, o zaman elindeki manevî duygusunu maddeye değişmez. Sahip çıkılmazsa o zaman nasıl olsa ses var, saz var gider bir gazinoda çalar gider, zaten bize yasaktır. Zamanında gazinolarda, eğlence yerleri gibi içkili barlarda icra bize yasaktır. Kültür Bakanlığı'ndan yazı verildi, buralarda olan âşıklıktan men edilir diyor. Halk bizim gibilerin değerini anlıyor. Bazı âşıklar, âşıklık geleneğini eline almış, çıkıp devleti taşıyor, öyle âşıklarımız var siyaset yapıyor. Ne olursa olsun devletin kanatları altında yaşıyoruz, ben devletime taş vuramam. Kimi zaman milletvekillerimiz, bakanlarımız oluyor onlarla atışıyoruz esprili bir şekilde. Hatta ben beklentilerimi sazımla, dörtlüklerimle dile getirirdim.”

Öğrencilerinin çalışmalarının sürdüğünü vurgulayan Turan, “Yaşayan Halk Şairleri”nin ikinci, üçüncü ve dördüncü ciltlerinin de hazırlandığını belirtmektedir. Birinci ciltte yer almayan şairlerin kendilerine gönül koymamalarını, bundan sonraki çalışmalarda yer almaları için kendileriyle irtibata geçmeleri can u gönülden istediklerini de söyler (Turan vd. 2008: 5). Ayrıca, Şükrü Elçin, eserle ilgili olarak şunları ifade eder: “Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki değerbilir genç meslektaşlarım, zamanımızda yaşayan halk şairlerimiz için bu eseri hazırlamışlardır. Okuyucularla şairlerimizin de ilgi ile karşılayacakları bu eseri hazırlayan genç meslektaşlarımı kutluyorum.”

Âşık edebiyatı üzerine çalışanlar için bir kaynak, konuya meraklı halk şiiri severler içinse küçük bir antoloji niteliğindeki eserin, bu türden çalışmaların öncüsü olacağını ve bugünden sonra böyle değerli çalışmaların sayısının artacağını ümit etmekteyiz.

Kaynaklar

- ARTUN, Erman (1996), *Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani*, Adana.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (1999), "Osmanlı Devleti'nde Türk Halk Kültürü'nün Değişim ve Dönüşüm Dinamikleri", *Osmanlı (Yeni Türkiye Dergisi Osmanlı Özel Sayısı)*.
- SAKAOĞLU, Saim (1992), “Türk Saz Şiiri”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. III, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- TOLASA, Harun (1983), *Sehi, Latifi, Âşık Çelebi Tezkirelerinde Şair Araştırması ve Eleştirisi*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- TURAN, Fatma Ahsen-UYSAL, Başak-KELEŞABDİOĞLU, Zemzem-GÖKÇE, Emrah (2008), *Sazın ve Sözün Sultanları, Yaşayan Halk Şairleri-1*, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.